

УДК 802.0.801

Л. Ф. Бойцан,

кандидат філологічних наук, доцент  
(Київський національний лінгвістичний університет)  
boitsan@rambler.ru

### ЛІНГВОКОГНІТИВНИЙ АСПЕКТ ФУНКЦІОНУВАННЯ АПОЗИТИВНИХ КОНСТРУКЦІЙ У ВЕРБАЛІЗАЦІЇ ОБРАЗНОГО ПРОСТОРУ СУЧАСНОЇ АНГЛОМОВНОЇ ПОЕЗІЇ ТА ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ

*Статтю присвячено аналізу механізму функціонування апозитивних конструкцій у поетичному творі у світлі когнітивного підходу до аналізу мовних явищ. Увагу привертають апозитивні конструкції, які виражені метафорами концептуального типу, оскільки у даній статті метафори розглядаються як один із засобів реалізації адресованості художнього тексту. Проведено аналіз семантико-когнітивних особливостей концептів ЖИТТЯ і СМЕРТЬ у поетичних творах сучасних англomовних авторів.*

Сучасні концепції мислення і мови намагаються з'ясувати відносини, що існують у триаді "когнітивні процеси – мовні структури – мовна діяльність", тому мета когнітивних досліджень уявляється у ракурсі досягнення інтегрованої картини мови, мислення і діяльності людей.

У наш час простежується тенденція до зближення когнітивних досліджень з вивченням мови, яка розглядається як складова когнітивної системи. Це, насамперед, зумовлено тим, що мова кодує продукт когнітивних процесів і вивчення мови є певний побічний шлях у вивченні пізнання. Мовні дані з'являються внаслідок процесів і дій певних механізмів, що пов'язані з ментальною і когнітивною діяльністю людини [1].

**Актуальність роботи** визначається потребою виявлення механізму функціонування апозитивних конструкцій у поетичному творі у світлі когнітивного підходу до аналізу мовних явищ, а також загальною спрямованістю сучасної лінгвістики на дослідження характеру взаємодії між мовою та мисленням, між тим, як культурні когніції певного народу втілюються у його мові.

**Постановка проблеми.** Розвиток когнітивних досліджень мови уявляє собою специфічну галузь когнітивних та лінгвістичних знань. Він є важливим розділом науки про мову, яка вивчає загальні закономірності виникнення, становлення та розвитку когнітивних особливостей функціонування мови. У зв'язку з цим цікавим виявляється дослідження лінгвокогнітивного аспекту функціонування апозитивних конструкцій у вербалізації образного простору сучасної англomовної поезії.

**Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.** Робота виконана відповідно з комплексною темою кафедри англійської філології Київського національного лінгвістичного університету "Когнітивні аспекти дослідження мови".

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** До наукової розробки проблеми когнітивних досліджень мови вагомий внесок зробили багато діячів сучасної філологічної науки. Особливо це стосується таких розділів як лінгвокультурологія та когнітивна лінгвістика. У лінгвістиці останнього десятиліття особливу увагу викликають концепти, відмічені лінгвокультурною специфікою, що здатні тим або іншим чином характеризувати носіїв визначеної етнокультури (Ю. С. Степанов, В. А. Маслова, С. Г. Воркачев). До таких концептів відносимо ЖИТТЯ та СМЕРТЬ, встановлення структури яких є **метою даної статті**.

**Формування мети статті:** провести аналіз основних особливостей лінгвокогнітивного аспекту функціонування апозитивних конструкцій у вербалізації образного простору сучасної англomовної поезії та специфіки її перекладу на українську мову. Мета роботи полягає у встановленні семантико-когнітивного аналізу основних концептів, що структурують образний простір сучасного англomовного поетичного тексту.

У англійській мові дослідження апозиції позначене існуванням розбіжностей у трактуванні цього явища як самостійного типу синтаксичного зв'язку, з одного боку, і різновиду атрибутивного, з іншого. У широкому розумінні, до апозитивних відносять усі відокремлені члени речення, які функціонують як означальні або уточнюючі конститuentи по відношенню до іменника. Використовуючи інструментарій генеративної парадигми аналізу синтаксичних структур, ми позначаємо апозитиви у складі апозитивних конструкцій не як ізольовані іменники чи їх синтаксичні еквіваленти, а як іменні фрази, які можуть бути поширені або непоширені.

У вербалізації образного простору сучасної англomовної поезії особливий інтерес представляють апозитивні конструкції, які виражені метафорами концептуального типу, оскільки в даній статті метафора розглядається як один із засобів реалізації адресованості художнього тексту. Пропонований аналіз функціонування метафори базується на встановленні трьох аспектів адресованості, які можуть бути відтворені за допомогою метафори. Ці прояви адресованості були виділені на основі можливих аспектів читачкої присутності в тексті [1].

Механізм формування напруження у сучасній англomовній поезії обумовлений властивостями самого метафоричного переносу, зіставленням семантичних концептів, які фактично не підлягають зіставленню.

© Бойцан Л. Ф., 2012

Метафора, з одного боку, припускає певну подібність її семантичних референтів тому, що вона повинна бути зрозумілою, а з іншого боку, – несхожість між ними, оскільки метафора покликана створювати новий зміст.

Апозитивні конструкції, представлені метафорами концептуального типу, формуються не в мові, а в мисленні завдяки здібності людини встановлювати аналогії між гетерогенними сутностями різної природи. Образність / іконічність метафори обумовлені низкою іманентних лінгвокогнітивних характеристик, що відрізняють її від інших тропів. Метафора є стереоскопічною, евристичною, енігматичною та сугестивною за своєю природою, що пов'язано з інформаційним та комунікативним аспектами семіозису.

Стереоскопічність та евристичність є відображенням властивості метафори поєднувати різні концепти та забезпечити вихід читача в новий концептуальний простір, тоді як сугестивність та енігматичність віддзеркалюють деякі особливості читацької рецепції та інтерпретації і носять більш оцінний характер [3].

Стереоскопічність побудована на здатності метафори поєднувати в одне ціле дві ідеї, два концепти на основі їх подібності. Метафорична референція зберігає повсякденне бачення в напруженому зв'язку з новим, яке вона пропонує. Стереоскопічність є визначальною силою, що дозволяє метафорі виступати як сигнал адресованості художнього тексту.

Евристичність – це здатність метафори не тільки формувати уявлення про об'єкт, але й деякою мірою визначати спосіб сприйняття цього об'єкту. Якщо розглядати метафору з позиції теорії фреймів, вона сприяє виникненню непередбачених міжфреймових зв'язків, що мають велику евристичну силу. Вона вимагає від читача побачити один об'єкт нібито в світлі іншого. Метафора може виражати здогад, інтуїцію, конкретне відчуття, вона здатна викликати уявлення про індивідуальні та універсальні риси об'єкту.

Енігматичність – це характеристика метафори, що віддзеркалює її здатність ставити аперцептивну проблему, що вимагає вирішення. Загадка завжди припускає існування відгадки, але, на відміну від класичної загадки, що допускає лише одну відповідь, метафора припускає безліч співіснуючих паралельно відгадок-інтерпретацій.

Сугестивність розглядається в даній статті як здатність метафори створювати напруження, що виникає, коли читач намагається знайти зв'язок між властивостями референтів. Від ступеня складності встановлення таких зв'язків і залежить сугестивність метафори. Це явище називають по-різному: синергія, синестезія, але сутність його полягає в створенні напруження між семантичною структурою мови мистецтва та звичайною мовою, між буквальним і переосмисленим значенням, між повсякденним баченням світу та новим, запропонованим метафорою, між картиною реального світу і картиною того світу, що має на увазі автор.

Виходячи із зазначених вище властивостей апозитивних конструкцій, ми розглядаємо їх функціонування у вербалізації образного простору сучасної англомовної поезії, застосовуючи до цих одиниць методику семантичного та концептуального аналізу. Функціонування апозитивних конструкцій у репрезентації образного простору сучасної англомовної поезії є спробою дослідження словесних поетичних образів, присвячених концептам ЖИТТЯ та СМЕРТЬ у поетичних творах сучасних англомовних авторів.

Для того, щоб глибше дослідити метафоричний образ, покладений в основу метафори ЖИТТЯ, необхідно також згадати і про позамовні етнокультурні чинники, які сприяли закріпленню цієї мовної одиниці в мові. Життя людини уподібнюється шляху тому, що подібно йому досягає кінцевої мети, завершується смертю. Для людини, яка достойно пододала тернистий шлях життя, смерть означає початок вічного життя з Богом:

*I think continually of those who were truly great.  
Who, from the womb, remembered the soul's history  
Through corridors of light (S. Spender).*

Роздуми про початок вічного життя з Богом репрезентують концептуальну метафору LIFE IS A ROAD TO DEATH:

*Terrifying me the attent sleek thrushes on the lawn,  
More coiled, steel than living – a poised dark deadly eye (T. Hughes).*

Таким чином, функціонування апозитивних конструкцій у вербалізації образного простору сучасної англомовної поезії свідчать про те, що вони отримують можливість виступати як сигнал адресованості поетичного тексту, однією з точок локалізованої взаємодії текстової невизначеності та заданості.

Особливості перекладу апозитивних конструкцій на українську мову зумовлюється урахуванням соціо-культурного компоненту перекладацької діяльності, адже сучасні компетенції навчання перекладу розглядають соціо-культурну складову перекладацької компетенції, з одного боку, як невід'ємний компонент підготовки перекладача, а з іншого, як основу ефективного розвитку такої компетенції. Завданням перекладача є забезпечення успіху перекладу поезії через усвідомлення культурних відмінностей, тобто в процесі роботи перекладач повинен притримуватись правил, норм і традицій,

володіти соціо-культурною специфікою мови, яка зумовлює вибір мовних засобів. Мовна своєрідність поетичного тексту, орієнтація його змісту на певний мовний колектив, його специфічні фонові знання та культурно-історичні особливості не заважають перекладу виконати ті комунікативні функції, для яких був створений текст оригіналу.

Здійснюючи переклад апозитивних конструкцій, які виражені метафорами концептуального типу, перекладач повинен вміти адаптувати текст перекладу залежно від культури країни або групи людей, яким він адресований. Цінності однієї національної спільноти, відсутність їх у іншій складають національний соціо-культурний фонд. Переклад апозитивних конструкцій, які функціонують у поетичному тексті, зумовлюється тим, що перекладач абстрагується від власних уявлень про цінності, спостерігає іншу культуру в її неповторності, а потім застосовує свої спостереження в конкретній комунікативній ситуації [4].

**Висновки та перспективи дослідження.** Лінгвокогнітивний аспект функціонування апозитивних конструкцій у вербалізації образного простору сучасної англomовної поезії є спробою дослідження словесних поетичних образів, присвячених концептам ЖИТТЯ та СМЕРТЬ у сучасній поезії.

Аналіз структурування інших концептів, а саме ЛЮДИНА та АРТЕФАКТ, їх розгортання у вербалізації образного простору сучасної англomовної поезії буде здійснений в подальших наукових розвідках.

#### СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Gavins J. Cognitive Poetics in Practice / J. Gavins, G. Steen. – London : Routledge, 2003. – 188 p.
2. Freeman M. Poetry and the Scope of Metaphor : Toward a Cognitive Theory of Literature / M. Freeman // Metaphor and Metonymy at the Crossroads : A Cognitive Perspective. – Berlin, New York : Mouton de Gruyter, 2000. – P. 253–281.
3. Pym A. Exploring Translation Theories / A. Pym. – London : Routledge, 2009. – 200 p.
4. Wierzbicka A. English : Meaning and Context / A. Wierzbicka. – Oxford : Oxford University Press, 2006. – 352 p.

#### REFERENCES (TRASLATED & TRANSLITERATED)

1. Gavins J. Cognitive Poetics in Practice / J. Gavins, G. Steen. – London : Routledge, 2003. – 188 p.
2. Freeman M. Poetry and the Scope of Metaphor : Toward a Cognitive Theory of Literature / M. Freeman // Metaphor and Metonymy at the Crossroads : A Cognitive Perspective. – Berlin, New York : Mouton de Gruyter, 2000. – P. 253–281.
3. Pym A. Exploring Translation Theories / A. Pym. – London : Routledge, 2009. – 200 p.
4. Wierzbicka A. English : Meaning and Context / A. Wierzbicka. – Oxford : Oxford University Press, 2006. – 352 p.

Матеріал надійшов до редакції 26.01. 2012 р.

**Бойцан Л. Ф. Лингвокогнитивный аспект функционирования аппозитивных конструкций в вербализации образного пространства современной англоязычной поэзии и проблемы перевода.**

*Статья посвящена анализу механизма функционирования аппозитивных конструкций в поэтическом произведении в русле когнитивного подхода к анализу языковых явлений. Внимание уделяется аппозитивным конструкциям, которые выражены метафорами концептуального типа, поскольку в данной статье метафора рассматривается как одно из средств реализации адресованности художественного текста. Проведен анализ семантико-когнитивных особенностей концептов ЖИЗНЬ и СМЕРТЬ в поэтических произведениях современных англоязычных авторов.*

**Boitsan L. F. The Linguocognitive Aspect of the Appositive Constructions Functioning in the Verbalization of the Image Space of the Modern English Poetry and the Problems of Translation.**

*The article deals with the mechanism analysis of the appositive constructions functioning in the poetic text through the prism of the cognitive approach to the analysis of linguistic phenomena. Thorough attention is paid to the appositive constructions which are represented by the conceptual metaphors as the article regards a metaphor as one of the means of realization of addressee's presence in the poetic text. The analysis of the semantic cognitive peculiarities of the concepts LIFE and DEATH in the modern English writers' poetic works is carried out.*